

Andreas Daniel Habichhorst Johann Joachim Weidner

Partis II. Illustriorum Isaiae Locorum Dissertatio Duodecima, De Domino Super Nube Levi Equitante Et Aegyptum Intrante, Ex Jsai. XIX. V. 1

Rostochii: Richelius, 1689

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn733613020>

Druck Freier Zugang

RU theol. 9. Febr. 1689

Habichhorst, Andr. Dan.

PARTIS II.
ILLUSTRIORUM ISAIÆ LOCORUM
DISSERTATIO DUODECIMA,
DE

DOMINO

SUPER

NUBE LEVI
EQVITANTE

ET

ÆGYPTUM INTRANTE,

Ex ISAÏ. XIX. v. l.

Qyam

Auxiliante DEO - Homine & R. FCte Theol. consentiente,
PRÆSIDE

ANDREA DANIELE
HABICHHORSTIO,

S. Th. D. ejusdemq; P. P. & Seren. Duc. Me-
kelb, Consiliario Consistoriali, Collegiiq; Proff. Ducalium
ac FCtis Theol. Seniore & h. t. Decano,
ad d. 9. Febr. A. 1689. in Aud. Maj. illustris Acad. Rostochiensis

συζητησι Academicæ exponit

M. JOH. JOACHIM. Weidner / Rost.

Rostochl, Typis JACOBI RICHELII, Ampl. Sen, Typogr.

1744
PARTIS II.
ILLUSTRATIONES
DE

DOMINIO

NOBIS
EVI
BOVITANTE

EGYPTUM INTERRANTE

Universitäts
Bibliothek
Rostock

ANDREA

HABICHHORSTHO

S. T. D. ...

...

M. JON. JON. ...

...

De

*Domino super nube levi equitante & Ægyptum
intrante*

Dispositio. Ost Massa Cusch five *Æthiopicum* im-
mediatè cap. XIX. incedit Massa XII.
מצרים seu Prophetia contra *Ægyptum*
edita, cujus copulæ vel immedia-
tæ consecutionis rationem innuere
Propheta videtur seqv. c. XX. 3. u-
bi is *nudus & discalceatus* jussu DEI
incedens, futuram *Ægyptiorum* *Æ-*
thiopumq; ab Assyriis deportandorum nuditatem & dis-
calceationem repræsentavit Jhudæis, qvi soli DEO non
confidebant, sed ad *Æthiopum* *Ægyptiorumqve* opem
respiciebant, hujusqve adeo & præcedentis Massa com-
plementum externo quodam & evidenti Symbolo, in Jhu-
dæorum oculos incurrente, obsignavit. Scilicet hæ gen-
tes foedere contra Assyrios se conjungebant, hinc eadem
quoque in annunciatione supplicii, quod Assyrius infer-
re debebat, jungendæ erant. Licet autem Massa hoc,
æque ac alia, sit *pænale*, adeoque *Ægypto* pœnam & ever-
sionem prænunciet; nihilominus tamen, ceu alibi, ita &
hîc, pœnæ vel minis annectitur *Consolatio Evangelica*, qua
post *eversionem* *Ægypto* prædicitur *conversio* tempore Mes-
siæ futura, ut adeo si clausula hæc Evangelica pro parte
hujus Massa placuerit haberi, *duæ* sint capitis hujus *partes*
constituendæ, quarum *prior*, *quæ pœnalis*, *Ægypti humili-*
ationem & everSIONem; *posterior*, *quæ Evangelica*, ejusdem
exaltationem & conversionem prædicat. In priori parte cir-
ca *Ægyptum humiliandam & evertendam* varia occurrunt,
scil. (1) *Ægypti commotio* v. i. (2) *fluminum terraq;* *nascen-*
tium

Gg

tium

tium Ægypti *consumtio* v. 5. seqq. (3) Ejusdem *mœstitudo* v. 8. (4) *obstupescitio* v. 11. seqq. Ad *commotionem* spectant, quæ primo statim versu leguntur verba הנהר יהיה רכב על-עב קל וכה מצריים i. e. Ecce Dominus equitat super nube levi & intrabit Ægyptum & movebunt se simulacra Ægypti à facie ejus & cor Ægypti liquefet in medio ejus. De quo Domino & nube veloci, super qua Dominus equitavit & Ægyptum intravit, quin aliquid annotemus facere non possumus: quæritur enim, an hæc verba de Domino Jesu infante cum Matre tanquam nube levi, in Ægyptum fugiente, loquantur; an verò alium admittant *sensum*? quem proinde investigabimus & deinde *usum* paucis subjungemus.

§. 2. Pro *sensu* loci indagando distinctè consideranda essent sequentia (1) Dominus & quis ille? (2) ejusdem *equitatus* & *ingressus* in Ægyptum (3) *terminus* ad quem equitatus & *ingressus*. (4) *Vehiculum* nubis, qua equitavit & *incessit* (5) *effectus* ejusdem *incessus*, nempe *simulacrorum cordiumq; Ægypti commotio*. Ceterum his hac vice ambagibus haut indigemus, sed unâ tantum quæstione tractanda includemus: Scilicet quæritur, an *Propheta b. l. literali sensu fugam & iter infantis JESU in Ægyptum*, quod monitu Angeli Josephus cum Maria & infante suscepit juxta Matth. 2. prædixerit, ita ut Dominus *insidens nubi levi & Ægyptum intrans* sit *infans Dominus Jesus*, & *nubes levis* super qua *incessit*, notet *humanam ejus naturam*, sive *matrem ejus Virginem*; an verò hîc ad adventum Christi in Ægyptum per *levem Evangelii nubem* respexerit? an verò *majestaticum Domini* ut *judicis*, Ægyptum repente & conspicuè *punituri* & in nubis *vehiculo repræsentati*, *incessum* indigitaverit?

§. 3. Quod enim *Casaubonus* olim Exerc. 2. adversus *Baronii* Ann. n. 14. de veteribus dixit: *observare licet in*
vete.

veteribus mirum studium aptandi Messie omnia Prophetarum oracula ac penè dicta, quæ res interdum eos impulisse videtur, ut ea dicerent, quæ hanc scio quam sint firma; id sane circa hunc quoque locum observare licet. Siquidem Veteres illum ad Christi tempora referunt, ita ut quidam dicant, Dominum Jesum infantem super nube levi Ægyptum esse ingressum, & simulacra concussisse in humanitate sua, alii in verbo suo; in humanitate quando nocturna quadam *ἀγνία* monente, cum Maria Matre & Josepho in Ægyptum fugit; in verbo, cum Evangelium Ægyptiis est prædicatum. Ex his ergo quidam per levem hanc nubem intelligunt Mariam Virginem, cujus ulnis puer delatus sit in Ægyptum. Ita Ambrosius in Psal. 118. Serm. 5. & in Exhortatione ad Virgines, ubi ita de Maria: Nubem Mariam dixit, quia carnem gerebat levem; quia Virgo nullis erat oneribus gravata conjugii, & lib. de institut. Virg. hæc, inquit, Christum nobis pluit, & per eum interna mentis nostra humectat & concupiscentiam reslingvit. Neque sententiam istam Procopius & Hieronymus improbare deprehenduntur. Ita enim hic: Virgo Maria nubes dicitur levis, quia nullius concupiscentia aut conjugii onere pragravata; ille vero: super res terrenas quasi nubes eminebat mundumque suo peccatorum fenore & onere allevabat. Syri quoque virgines salutantes Mariam, in hæc erumpere verba solent: Salve à nobis genitrix DEI, salve nubes velox, de qua dixit Esaias gloriosus, salve arca testamenti. Ex qua Syrorum oratione clarescit, eosdem ad hunc Isaie locum respicere, eumque adeo de Christo ejusque matre interpretari. Vid. Hakspan. in notis ad h. l. Alii verò per nubem intelligunt Christi humanitatem. Ita Hieronymus & Cyrillus h. l. nec non Chrysostomus in illud Matth. 2. tolle puerum & matrem ejus & fuge in Ægyptum. Eusebius quoque l. 2. Demonstr. c. 4.

item *Atbanafus*, *Augustinus*, *Bernhardus* & alii, quos *Cornelius à Lap.* in *Comment. h. l.* p. 199. citat: *Venit, inquit, Christus in nube levi, i. e. in corpore concepto de Spiritu S. ex sacra Virgine Maria: Sicut enim nubes ex spiritu & vapore terra generatur: sic Christi corpus formatum est ex Spiritu S. & terrena substantia Deitatis solem temperante, quo vectus est Christus puer, fugiens Herodem in Ægyptum, quasi pariens pluuiam i. e. doctrinam spiritualem, qua paulò post Ægypto impluit tot sancta germina Monachorum totq. flores illustres Ecclesia Alexandrina sub S. Marco & deinceps.* *Ilychius* verò in illud c. 5. *Levit.* quo regitur *arca*, ait, appellari *nubem Christi humanitatem*, in qua venit ad nos, aut certe *verbum Evangelii*, quia illo defertur *Dominus in varias regiones*, atque ita *præcones Evangelii* vocari posse *nubes volantes*, quia *Dominum tanquam cœlestem imbrem in omnem locum circumferunt.* Ita quoque *Salmero T. 3. tract. 44.* de fuga *Christi in Ægyptum*, scribit, quod *Christus civitatem Solis ingressus* (quæ *Heliopolis* vocatur *Græcis*) *venerit in templum* (in quo tot erant *idola*, quot dies *annus solaris* complectitur) & ad hunc *Virginis cum Christo ingressum omnia simulacra corruerint*, atque tunc impletum fuerit, quod de nube levi prædixerat *Esaias*; nubem tamen leuem de sancta quoque *humanitate Christi* accipit, in qua delitescbat (ceu ait) *divinitas.* Præterea & *Procopius* per nubem intelligit *Baptismum*, ita ut primum *Christus in Ægyptum sit ingressus in nube levi*, cum *incarnatus corpore ex virgine assumpto*, ejus *brachiis veluti curru Cherubico* ed delatus est; postea vero *ingressus est veluti in nube gravi aquis onerata*, qua *rorem pluuiamque baptismi cœlestem post ascensionem in Ægyptios effudit.* Ceterum hæc interpretatio potius allegorica quam *literalis* est putanda; quanquam allegoriæ tali locus *h. l.* esse nequit, ceu ex dicendis patebit. Alii ergo

ergo ex veteribus & recentioribus, cum manifestum sit, verba textus istum non admittere sensum, priores expositiones de Maria &c. pro *allegorica interpretatione* accipiunt; *literaliter* verò sensu hunc locum de excidio Ægypti per Assyrios, Babylonios, Persas aut etiam Romanos intelligunt. Ita Haymo, Hugo, Lyranus: neque negat id Hieronymus, qui modo hæc de Christo, modo de Assyriis interpretatur. Sanctio quoque in Comment. Isai. h. l. p. 195. posterior hæc sententia, quæ *historicè de clade Ægypti per Assyrios & Babylonios* h. l. accipit & *in nube celeritatem* intelligit, quam Dominus in evertendis adhibuit Ægyptiis, magis probatur; in sensu tamen mystico dicit, *nubem levem esse Christi humanitatem*, quæ divinitatis copiosum & fecundum imbrem i. e. inexhaustas illius opes in orbem invexit. Cornelius à Lapide h. l. ut & Lutherus per *nubem levem velocissimum* intelligit *exercitum Assyriacum*, cujus quasi dux & ductor fuerit Deus, qui illos in Ægyptum celerimè & potentissimè immisit, ut instar nubis densæ fulmen i. e. tela & sagittas in Ægyptum vibraret. Licet vero nihil absurdi illa habere sententia videatur, quæ per nubem hanc levem velocissimum & hostilem intelligit exercitum; rectius tamen per incesum Domini super nube levi intrantis in Ægyptum h. l. describitur *Majestas DEI irati, vel majestaticus & festinabundus judicis DEI Ægyptum puniuri, vel quasi in præsens punientis incesus*. Consentit B. Varenius nosler Comment. Isai. h. l. p. 131. & B. Seb. Smidius Comment. h. l. p. 167.

§. 4. Nam (1) loquitur Propheta de Domino quasi de Rege potenti & bellicoso, qui celeri equitatu vehatur in hostium terras. In fonte est וַיֵּרֶד ecce Dominus equitat; verum cœlestes ipsi equos eisdemque velocissimos tribuit, *nubes nempe leves ac celeres Regique cœlesti convenientes.*

Gg 3

tes.

tes. (2) *Nubes*, quæ h. l. dicitur לָבַן h. e. *levis* (quæ levitas velocitatem notat) de tempestuosa & fulgurante & tonante & velociter incedente est intelligenda, adeoque incessum irati planè DEI connotat: veloces enim nubes solent esse tempestuosæ, Psalm. 118. 8----16. (3.) Alibi quoque in Scripturis DEUS, cum majestas ejus insinuatur, *equivitare super nubibus* dicitur Psal. 68. 1. item *equivitare super caelis* v. 34, cujus adeo currus sunt nubes Psalm. 104. 3. (4.) Capitis hujus & *titulus* & *contextus* nostræ favet sententiæ, & adversæ, de Christo infante cum Matre vel humanitate vel verbo Evangelii Ægyptum intrante, adversatur. Titulus enim $\text{אָנֹכְסֵי מִצְרַיִם}$ h. e. *onus Ægypti*, prophetiam notat Ægyptiis onerosam, conf. Disp. 1. partis hujus II. loc. 1. proinde, uti præcedentes Prophetiæ, eundem habentes ritulum, Babylonis, Philistæis, Moabitibus, Syris, Æthiopibus aliisque, ita & hic Ægyptiis excidium prædicit: unde & statim ab initio capitis Ægypti commotio insinuat, hujusque commotionis tum *causa suprema*, quæ Dominus super nube levi equivitans, tum quoque *subjectum*, quod sunt Ægyptiorum simulacra & corda, nominantur. Causa vero suprema Dominus describitur (a) ut *majestaticus*, incedens super nube, (b) ut *festinabundus*, super nube levi, (c) ut *adversarius* contra Ægyptum v. 1. Quis vero onus & triste supplicium id esse putaverit, si dicatur, sive filium DEI incarnatum & infantem cum Matre vel humanitate sua ap. Ægyptios refugium in exilio quæsisisse; sive Evangelii Christi lucem Ægyptiis idololatriâ excæcatis affulsisse? annon potius beneficium hoc esset communibus omnium votis experendum? Unde hîc *Musculus* in Comment. h. l. p. 274. rectè ita: *nisi*, inquit, *promississet* (titulum) *onus Ægypti*, poterat *hæc particula* (versus 1.) *suspectum reddere lectorem, in*
quam

quam partem, bonamne an malam, adventum hunc Domini in Ægyptum acciperet. Verum quia promisit de onere Ægypti, satis pramonuit, habere illum non praconium Evangelicum, sed minas Divinae ultionis. (5.) Nihil est, quod urgeat nos, ut cladem istam vel commotionem Ægyptiacam spiritualiter magis & figuratè, quàm corporaliter & propriè intelligamus. (6.) Adversa quoque sententia de Domino incarnato infante, cum Matre in Ægyptum fugiente, quæ per nubem hanc levem intelligit vel humanam Christi naturam, vel Virginem Mariam &c. multa habet absona, nec adeo toleranda, si vel maximè cum Patribus & Pontificiis allegorico saltem sensu proponatur. Nam (α) ipse positus על עב-קל i. e. *equitans super nube levi*, apparatus *exercitus cujusdam Majestatis* infert, qualis exaltationi convenit: quomodo filius DEI ad judicium in nube gloriosa apparebit Matth. 26. 24. Tota verò Christi infantia ad exinanitionem JESU pertinebat, adeoque hæc allegoria exinanitioni ejus repugnat. Neque in sacris adventus Domini JESU in nube, nisi sub statu exaltationis memoratur. (β) Quod *humanitas Christi* in Ægyptiaca hac fuga & itinerario instar *nubis* habuerit *levis* in ordine ad ipsummet Dominum JESUM tanquam Jhovah & tanquam insidentem nubi, inconvenienter dicitur. Neque verò sequitur: *humanitas Christi* ad אגזו s. DEI filium sese ita habuit, ut *nubes* illa *Exodica* ad ipsum Domini Angelum, mirabilem Israelis ductorem relata, Exod. 14. 19. seqq. umbra ejus fuerit, salvâ mysterii unionis dignitate & indistantiæ illius hypostaticæ eminentiâ: Ergo & in fuga hac Ægyptiaca *humanitas* ejus habuit se ut *nubes* levis in ordine ad ipsum ut Dominum, *levique* nubi insidentem. Nam prius quidem datur; posterius verò perperam applicatur & statui ejus exinanitionis, ceu antè ostensum, repugnat.

repugnat. Et quomodo DEUS nubi humanitatis in hac fuga infidens, concordet cum illo Angeli imperativo ad Josephum: assume puerum ac matrem ejus & fuge in Ægyptum Matth. 2. 13. non apparet (γ) Si adversa interpretatio, de JESU infante cum Matre in Ægyptum fugiente, locum obtineret, sequeretur non magis Mariam DEI matrem, quàm Josephum nubem esse levem; imò & hunc magis, quàm illam, propter autoritatem Josephi tam in infan-
 tem quàm in matrem, esse nubem: siquidem & mandatum Angeli ad Josephum dirigebatur Matth. 2. 13. idemque mandatum ab eodem Josepho executioni dabatur; Joseph enim assumebat infantem & matrem ejus, & secessit cum illis in Ægyptum v. 14. (δ) Adventus Domini JESU in Ægyptum, JESU inquam sive *infantis* sive *predicati*, non fuit ipsi Ægypto pœnalis, neque effectuum tot pœnali-
 um productivus, ex quibus primo statim versu nominatur tum *idolorum Ægyptiacorum commotio*, tum *cordium Ægyptiorum liquefactio*. Ubi notandum, *commotionem idolorum* non statim motionem de loco inferre: (nam Ebræa vox *לעל* tribuitur *cordi* supra c. 7. 2. *Commotum est cor ejus*: & *terra* c. 24. 20. *labiis* 1. Sam. 1. 13. *capiti* I Job. 16. 5. proinde significatio ejus non statim trahenda est ad motum, quo quid prorsus de loco tollitur) adeoque & h. l. *idolorum commotionem* non tam de materia idolorum effigiata, quasi illa de sede fuerit dejecta, quàm de iis, qui idolorum quasi anima erant, nempe Diabolis, intelligendam esse, quippe quibus per divinam Domini super nube eqvitantis potentiam omnis operatio fuit inhibita, quam per idola vel ad idola exerebant. Idola enim hîc considerari, quatenus Ægyptii per ea & oracula & consilia accipiebant, ex seqv. v. 3. colligitur, ubi dicitur, *Ægyptiorum consilia esse frustranda, ipsosq; tunc sua esse idola consulturos*, scilicet

scilicet *frustra*, quod subintelligendum. Postquam enim à Domino super nube levi Ægyptum intrante commovebantur, nulla amplius oracula edebant. Interim credibile est, idolorum quoque materiam in progressu per manus hostium fuisse abreptam, cum aurea procul duobus & argentea fuerit, quam prædæ loco diripuerunt; ligneam vero igni esse traditam & lapideam denique confractam.

§ 5. Ceterum pro adversa, de infante JESU in Ægyptum fugiente, sententia militare (1) illud videtur, quod *Ægyptiorum statua vel simulacra*, juxta hunc Isaia locum, adventante in Ægyptum Christo infante sint *conculsa*, & alia planè multa exilium ejus comitata sint miracula: siquidem unicus *de infantia Christi* olim conscriptus *liber* ingentem miraculorum horummet numerum comprehendit. Verumtamen, cum jamdudum à Scriptoribus Ecclesiasticis observatum esse sciamus, librum hunc esse apocryphum, commenta ejus attendere nefas esse putamus. Illa potius respicienda, quæ ex aliis Autoribus tum recentioribus, tum veteribus relata nobis obijciuntur. *Salmeronis* verba T. 3. tract. 44. de fuga Christi in Ægyptum, scribentis, quod ad hunc Virginis cum Christo ingressum omnia corruerint simulacra, atque tunc impletum fuerit, quod de nube levi prædixerat *Isaias*, supra jam §. 3. notavimus. *Salmeroni* consentit *Baronius*, qui in *Annalibus* ex *Sozomeno* refert, ad Christi infantis adventum in terram Ægypti, arborem proceram, quæ *Persis* vocatur, se ad adorandum infantem *Jesum* inclinasse & statuas omnes concussas esse. Sed ipsum audire *Sozomenum* præstabit, qui l. 4. histor. c. 20. sequentia annotavit, uti ex Græco translata habent: *Memorant arborem esse, quæ Persis dicitur, Hermopoli, quæ est oppidum Thebaidis, cujus fructus, aut foli-*

Hh

um,

um, aut particula quædam corticis agrotis admota, morbos à compluribus depulerit. Nam traditum est, Josephum, cum propter Herodem, assumtis secum Christo & Maria Sancta Deipara fugisset, venisse Hermopolin, atq; simul ut porta appropinquavit, istam arborem, licet planè maximam, adventu Christi turbatam esse atqve ad solum usque se inflexisse & Christum adorasse. Quæ quidem, si quid ego judico, significabat, non modo arborem sua sponte commotam esse; verum etiam omnes Ægyptiorum statuas adventante tum Christo, juxta prophetiam Esaiæ concussas &c. Eandem de illa arbore & statuis relationem Ecclesiasticæ inseruit historia, quam conscripsit, Nicephorus Callistus lib. 10. c. 31. Imò & alii Scriptores non tantum rem illam eo modo accidisse referunt, sed ut penitus persuadeant, traditionem hanc infallibili etiam prædictione Prophetarum stabilire conantur, ad probationem rei allegantes non tantum hunc, de quo agimus, Isaiæ locum, de simulacris Ægypti à facie Domini Ægyptum ingressi commotis: Sed & loca ex Jeremia c. 43. 13. & Ezechiele c. 30. 13. hanc in rem producere non pigrantur. Conf. Epiphanius in Comment. de vitis Prophetarum & Autor Chronici Alexandrini p. 367. Hactenus, quæ objiciuntur & objici possent, adduximus. At verò quamvis alienum à nobis quorundam sit studium, qui nimiam prope veterum credulitatem acerbissimis prosequuntur dictis, neque veteribus Ecclesiasticæ historiæ Scriptoribus insultare verentur: quomodo & Calvinus, Commentario in Isai. h. l. p. 152. illa hactenus à veteribus & quibusdam recentioribus recensita & objecta ad hunc locum miracula non veretur *figmenta* vocare *puerilia* & *refutatione indigna*: quamvis etiam hæc & alia sanè multa accidere sic potuisse non negemus, siquidem & Sacrà N. T. Scripturâ teste Christus DEI filius, in medio exinanitionis statu, non rarò fulgidis-

gidiffimos divinæ majestatis assumptæ Carni communicatæ radios emisit:
 quomodo & Johannes c. 1. 14. *visionem gloriae* Domini JESU cum re-
 censione incarnationis ejusdem arctissime conjunxit dicens: *Et vidimus*
gloriam ejus &c. Quamvis denique omnium minimè *Casauboni* judi-
 cium hac de re latum probemus, quo ne fieri quidem talia potuisse cen-
 suit, ita in *Exerc. Anti-Baron.* p. 192. concludens: *Hæc miracula si vera*
sunt, non à Christo, quatenus est Christus, facta sunt, sed Christo conti-
gerunt: siquidem contra hos *Calvini Socios*, veram & realem idio-
 matum divinorum communicationem, per unionem personalem carni à
 Filio DEI assumptæ factam, constanter credimus & docemus; non pos-
 sumus tamen quin, ubi de his veterum relationibus agitur, tutissimum
 τὸ ἐπιπέτυν censeamus, adeoque in iis acquiescamus miraculis, de qui-
 bus idem Johannes c. 20. ait: *hæc scripta sunt, ut credatis &c.* Inte-
 rim tamen *Spanhemii* conjecturam, quæ in *Dubiis* ejus *Evangel.* part. II.
 Dub. 60. 61. p. 470. legitur, non planè ineptam judicamus. Conje-
 ctat enim, quod à multis miracula sint conficta, ne fugam Christi piorum
 animi offenderentur, & ut fugam hanc à contemptu vindicarent. Addi-
 mus nos: & à calumniis tam *Jhudæorum* quam *Ethnicorum* vindicarent.
 Etenim *Jhudæus* ap. *Celsum* (referente *Origene* in *Philocalia* c. 18.) ita
 Dn. JESUM Servatorem nostrum criminando alloquitur: *Quid cum di-*
scipulis huc & illuc aufugis? quid te infantem opus erat in Ægyptum de-
ferri, ne interficerere? DEUM enim à morte sibi metuere non oportebit.
 Ad quam tamen criminationem *Origenes* ibid. respondit, simulque fu-
 gam *Aristotelis* allegavit, ut fugam Servatoris nostri licitam propriis
 gentilium exemplis doceret. Conf. *Eusebius* lib. 9. de *Demonstr. Evan-*
gel. ubi contra infideles eandem in rem prolixius disputavit. Item *Span-*
hemii Dub. *Evangel.* part. 2. dub. 60. 61. p. 471. ubi undecim fugæ ra-
 tiones contra criminationes producit. Ceterum ad citatas miraculo-
 rum probationes quod attinet, loca sane quæ producuntur ex *Isaia*, *Je-*
remia & *Ezechiele*, satis incommode allegantur nihilque probant. De
primo, nempe nostro *Isaia* loco nihil amplius hic addere vacat, cum
 ex superioribus jam de sensu ejus genuino constet. Ad *secundum* ex
Jerem. 43. 13. petatum, qui ita juxta *Vulg.* habet: *conteret statuas do-*
mus solis, quæ sunt in terra Ægypti &c. Respond. Scopum Prophetæ
 longè alium fuisse, scilicet ut *Jhudæis* planè immorigeris abitum adver-
 sus DEI jussa in Ægyptum meditantibus, certissimam illius regni rui-
 nam,

nam, adeoque duriora illis, quam in Palæstina metuebant, mala à Rege Babel imminere, annunciaret. Ad tertium ex *Ezech.* 30. 13. productum, qui sic habet: *Et disperdam simulacra & cessare faciam idola de Memphis &c.* Respond. ejusdem generis cum præcedente hunc esse locum, adeoque Prophetam prædicere cladem, quam Chaldæi Ægyptiis intulerunt. Vid. præced. c. 29. *Ezech.* v. 18. 19. 20.

§. 6. Deinde etiam pro adversa de infante Jesu in Ægyptum fugiente sententia facere videtur, quod, uti in exemplo *Hof.* 11. 1. de Israël & puero Jesu ex Ægypto revocando typus simul & antitypus eadem literâ ad apprehendendum proponitur, cujus adeo sensus literalis alter in scriptura N. Testamenti *Matt.* 2. 15. aperte explicatur, ita & hic apud Isaiam sensus ille de Jesu infante in Ægyptum fugiente velut subordinatus priori literali superius exposito, de Majestatico eoque festinabundo DEI ut iudicis Ægyptum punituri incessu, à Spiritu S. intendatur: dubium enim hoc iisdem ferè verbis proponit *B. Varenius* noster *Comment.* part. 2. h. l. p. 134. ita ut prius de *Hoseæ* loco concedere, posterius vero de hoc Isaiæ loco negare videatur, dicendo, *questionis id esse, neque illud Hoseæ huic exemplo convenire.* Nos autem respondemus utrumque negando. Scilicet uti ap. *Hoseam* c. XI, 1. *Typus simul & antitypus non eadem litera ad apprehendendum* proponitur, sed *Israel & Filius DEI* distincta sunt subjecta, ita ut per filium DEI ap. *Hoseam* literali sensu Messias DEI filius juxta *Matthæi* interpretationem c. 2. 15. intelligatur, uti abunde illud in *gemina Dissertatione* sua *Inaugurali* ad locum *Hof.* 11. 1. ex decreto R. FCTis nostræ ostendit & singulari laude tuctur *Pl. Rev. & præcellentiss. Candidatus* noster *Dn. Gruenbergius* ad majora sane natus & aptus: ita multò minus hîc apud Isaiam sub *Domino super nube levi equitante & Ægyptum intrante* Typus simul & antitypus eadem literâ ad apprehendendum proponitur, cæu ex præcedente sensus evolutione clarescit.

§. 7. Tandem de usu quoque loci pauca addemus, cum spatio excludamur: discimus enim hinc (1.) visitatione irati DEI prohibere nihil posse hostium quidem exercitui potest occurri multisque ille machinis prohiberi, ne terras ingrediatur nostras, at vero quis adventum DEI prohibebit, qui pro equis utitur nubibus iisque celeribus? (2.) Irascente DEO neminem non commoveri. Utinam & irati cum DEI vestigia observamus, nostra ad pœnitentiam corda commoverentur, & simulacra simul, quibus heu confidimus, loco moveremus!

Corollaria à Respondente adjecta.

- I. **Q**uamvis annus Nativitatis Christi variè decidatur, probabilior tamen istorum videtur opinio, qui intra Millenarium IV. subsistunt.
- II. Constantinus M., non Philippus Arabs, primus inter Imperatores Rom. Christianismo nomen dedit.
- III. Vulgò, planè tamen ἀνόμως dicitur, quod Novatiani lapsis omnem denegent in his terris veniam; non enim Novatus, sed Novatianus ita sensisse videtur.
- IV. Rectius creduntur olim Libellatici dicti, qui data pecunia chartam, ac si privatim abnegassent, exhibuerunt, ita semet sc. à publica apostasia redimentes.
- V. Etiam in Historicis & Chronologicis Claritas Scripturæ rectius ex connexione Sp. Sancti, quam præsumtionibus extraneorum quæritur.
- VI. Ecclesia Pontificiorum normans & iudex controversiarum fallitur.
- VII. Omnipræsencia Corporis Christi est res fidei, non rationis.
- VIII. Pietismus est destructio omnis politioris eruditionis, & apertissima ad obscuritatem via.
- IX. Omnis Apostata directè damnatur.
- X. Circa corporalia dispensat sapius scientia DEI Libera, multaq; necessitantur.

Ad

Clariss. & Præcellentem DN. M. WEIDNERUM,
Ante sexennium in Colleg. Disputatorio super Aug. Confess.
& Form. Concordiæ Auditorem eximium,

Jam post specimina quædam Philosophica suos etiam profectus R. F. Cti
nostræ (hactenus Collegia tum Historico-Ecclesiasticum tum Homiletica
concedendo conatibus Ejusdem faventi) specimine Theo-
logico publicè probaturum,

DOtibus ingenii fatis eloquiiq; potentis
Instructum, voco Te * munus, Amice, DEI.
Muneris hinc etiam censes hoc esse Tuimet,
Pluribus ut prodis dotibus usque Tuis,
Ut vere * Domini munus reputere, quod ipsum
Insuper ingenii tot documenta docent.
Perge Juventuti donis servire DEOq;ve,
Sic augebuntur munera clara DEI:

Erue

